

СЕКЦІЯ 3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*Будякова О.Ю., к.е.н., доцент,
Київський національний університет
технологій та дизайну, м. Київ, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ БІОЕКОНОМІКИ

Глобальний звіт зі Сталого Розвитку 2023 (GSDR) зазначив, що у 2023 році ситуація у світі набагато тривожніша через повільне впровадження Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) та збігом кризових явищ. За тими цілями, де прогрес у 2019 році був надто повільним, країни не достатньо прискорилися, а щодо інших, включаючи продовольчу безпеку, боротьбу зі зміною клімату та захист біорізноманіття, світ все ще рухається в неправильному напрямку.

У звіті окреслено, що війна в Україні спричиняє величезні страждання та людські жертви, руйнування майна а також значні переміщення людей, розповсюджуючи хаос у багатьох частинах світової економіки та прискорює інфляцію з величезними стрибками цін на продукти харчування та енергоносії. Окрім великої кількості військових жертв, станом на січень 2023 року було зафіксовано десятки тисяч цивільних жертв: 6 952 загиблих і 11 144 поранених. Зафіксовано понад 8,1 млн біженців, більшість з яких жінок і дітей, а також 5,3 млн внутрішньо переміщених осіб, що створює одну з найбільших криз біженців і внутрішньо переміщених осіб сучасності. Війна в Україні руйнує світову економіку, призводячи до зростання цін на продукти харчування та енергоносії, а також до потужної кризи вартості життя. Конфлікти та заворушення є перешкодами для прогресу в досягненні ЦСР у багатьох країнах [1].

Глобальний звіт про сталий розвиток за 2023 рік виступає терміновим закликком прийняти трансформаційні зміни, необхідні для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) і забезпечення кращого майбутнього для планети, її мешканців та екосистем. Трансформаційні зміни для кожної точки входу від глобальних сценаріїв включають:

- добробут і можливості людини – збільшення інвестицій у первинну медичну допомогу та забезпечення доступу до життєво важливих втручань; прискорення охоплення середньою освітою та забезпечення охоплення нею всіх дівчат; а також збільшення інвестицій в інфраструктуру водопостачання та санітарну інфраструктуру для забезпечення загального доступу до водопровідної води та скорочення вдвічі обсягів неочищених стічних вод;
- сталу та справедливу економіку – заохочення інклюзивного, орієнтованого на бідні верстви населення зростання, включаючи прогресивні заходи перерозподілу, подвоєння соціальних виплат у країнах з низьким рівнем доходу, впровадження належної практики кліматичної політики та глобального ціноутворення на викиди вуглецю, заохочення способу життя,

спрямованого на достатній рівень, інвестиції в зелені інновації, а також моделі циркулярної економіки та економіки спільного споживання;

- сталі продовольчі системи та здорове харчування – поєднання заходів з боку пропозиції, що підвищують економічну доступність, сталого збільшення врожайності при одночасному зменшенні витрат і негативних наслідків, а також більш стійких та ефективних заходів у роздрібній торгівлі, переробці та розподілі, а також заходи щодо попиту, найважливішим з яких є перехід до більш здорового та диверсифікованого харчування та зменшення післязбиральних витрат і харчових відходів;

- декарбонізацію енергетики та універсальний доступ – широкомасштабне впровадження відновлюваних джерел енергії та найкращих доступних технологій, приладів та обладнання, швидке розширення інфраструктури інвестицій та підтримка загального доступу до електроенергії та екологічно чистих альтернативних способів приготування їжі, поступове скорочення використання викопного палива до 2030 року у справедливий спосіб на національному та глобальному рівнях, значні зміни в глобальній поведінці споживачів з метою зменшення споживання енергії та кінцевого використання електрифікації;

- міський та приміський розвиток – подвоєння частки перероблених та компостованих муніципальних відходів до 2030 року та збільшення кругового циклу переробки відходів, збільшення використання електромобілів, покращення громадського транспорту з інфраструктурою міст, орієнтованою не на автомобілі, а на людей і пішоходів, а також політики належної практики щодо транспорту, будівель та відходів.

- глобальну екологічну спільність – розширення природоохоронних територій, відмова від інтенсивних сільськогосподарських практик на природоохоронних територіях, масштабне відновлення всіх деградованих лісів територій, зміщення суспільних уподобань у бік природоохоронного землекористування, скорочення споживання води та забезпечення вимог до екологічного стоку, а також прийняття дорожньої карти для земельного сектору на 1,5°C, що поєднує амбітні заходи з охорони, збереження, відновлення та зміни способу життя [1].

Для впровадження трансформаційних змін для сталого розвитку потрібна побудова нової моделі економіки, зокрема циркулярної економіки на засадах біоекономіки.

Біоекономіка – це нова економічна парадигма та один із інструментів і механізмів вирішення глобальних проблем сталого розвитку [2].

22 грудня 2023 року на засіданні Колегії Міністерства освіти і науки України, схвалено Дорожню карту використання науки, технологій, інновацій для досягнення цілей сталого розвитку (ДК), яку розроблено за методикою ООН з урахуванням рекомендацій з підготовки дорожніх карт використання науки, технологій та інновацій для досягнення Цілей сталого розвитку, наданих Спільним дослідницьким центром Європейської комісії (JRC/EC) [3].

У ДК зазначено, що війна ще більше загострила екологічні проблеми. Відсутність доступу до природоохоронних територій та об'єктів, руйнування інфраструктури, призупинення заходів контролю негативно позначилися на довкіллі. Масштаби екологічних злочинів російських окупантів зростають. Деякі екосистеми та унікальні природні об'єкти вже не підлягають відновленню. Повний обсяг збитків досі невідомий, оскільки системи моніторингу порушено або знищено, а доступ до лісів та інших природних територій наразі обмежено [2]. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, оприлюдненими на COP-27 (27-й конференції ООН зі зміни клімату, що відбулася з 6 по 20 листопада 2022 р. в м. Шарм-ель Шейху, Єгипет), зареєстровано понад 2200 екологічних злочинів РФ на території України, збитки довкіллю вже становлять понад 38 млрд євро, і кожен день війни збільшує цю суму. А безпосередня шкода клімату внаслідок російської агресії становить мінімум 33 млн тонн викидів CO₂ в атмосферу [4].

За орієнтовними розрахунками Державної екологічної інспекції України, станом на 20.07.2023 р. збитки від воєнних дій та вплив на довкілля загалом становлять 2 071 млрд грн, з яких забруднення повітря – 1 068 млрд грн, забруднення ґрунтів – 13 млрд грн, засмічення земель відходами – 931 млрд грн, води – 60 млрд грн (з яких засмічення водних об'єктів – 4,5 млрд грн). Орієнтовна сума збитків, завданих довкіллю від підриву росією дамби Каховської ГЕС, становить 146,4 млрд грн [5].

Масштаби екологічних проблем від війни зростають з кожним днем, що матиме катастрофічні наслідки як для України, так і за її межами. До повномасштабної війни в Україні основними проблемами у сфері охорони навколишнього природного середовища та природних ресурсів, що відносяться до НТІ та які негативно впливають на здоров'я людей та сталість екосистем, були такі: нераціональне використання основних природних ресурсів та їх виснаження; забруднення поверхневих, підземних та морських вод; відсутність належної технічної бази для проведення необхідних вимірювань і спостережень за екологічними, у тому числі гідрометеорологічними, умовами та показниками; відсутність фінансового та економічного механізму запровадження заходів з адаптації до зміни клімату [6].

Основні технологічні ризики невиконання завдань ЦСР 6, 11, 12 і 14: недостатність фінансування інноваційної діяльності; незначний технологічний потенціал наукової сфери; невідповідність тематики наукових екологічних досліджень потребам економіки; недостатність освітнього та науково-технічного супроводу для вирішення викликів у сфері охорони навколишнього природного середовища щодо зменшення впливу, пом'якшення наслідків та адаптації до зміни клімату; брак та тенденція до зростання браку кваліфікованого персоналу, що вплине на інноваційну діяльність та інституційну спроможність, оскільки багато українських експертів та працівників були переміщені за кордон, частина з них назавжди; низька спроможність з оцінки масштабів негативного впливу воєнних дій на

довкілля; необхідність адаптації термінів досягнення визначених екологічних цілей, зумовленої наслідками війни; ризики, викликані війною: відсутність доступу до фінансування для проектів з екологічної модернізації та декарбонізації, неможливість планування та реалізації середньо- та довгострокових інвестиційних проектів; низька спроможність державного управління в екологічному секторі, що поглибилася у воєнний час [7].

Головною загальною проблемою з початку війни є те, що економічний та екологічний прогрес піддається нападам, що руйнує надії на зелену та стійку економіку в Україні [8].

Місію «Раціональне природокористування та циркулярна економіка» та її цілі слід розглядати як економічну необхідність для майбутнього розвитку України, що дасть можливість перейти до більш екологічних технологій, зменшити залежність від викопного палива та наблизитись до економіки з нульовим чистим виходом для більшої ефективності і конкурентоспроможності України на європейському та світовому ринках. Для реалізації національних завдань ЦСР потрібно впровадити відповідні інновації для забезпечення раціонального природокористування та переходу до циркулярної економіки. Це є перспективним завданням дорожньої карти НТІ на середньостроковий період до 2025 р. та на довгостроковий – до 2030 р. і надалі [4].

Отже, тектонічні геополітичні зрушення, спричинені російською військовою агресією проти України стали не перепоною, а каталізатором для трансформації, перегляду політик та програм досягнення Цілей сталого розвитку, та довгострокових цілей щодо переходу до нового технологічного укладу, нової моделі економіки. Для подолання економічної кризи, спричиненої падінням економіки за останні десятиріччя та військовим вторгненням росії, для повоєнного відновлення України потрібні трансформаційні зміни, зокрема формування та розвиток нової моделі циркулярної економіки на засадах біоекономіки, залучення інвестицій та створення інноваційної екосистеми.

Список використаних джерел:

1. Global Sustainable Development Report 2023. URL: <https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-06/Advance%20unedited%20GSDR%2014June2023.pdf>.
2. Олешко А. А., Будякова О. Ю. Європейські знання для сталої біоекономіки в Україні: навч. посіб. Київ: КНУТД, 2024. 156 с.
3. Дорожня карта використання науки, технологій, інновацій для досягнення цілей сталого розвитку. URL: [Dorozhnya.karta.vykoryst.nauky.tekhnolohiy.ta.innovatsiy-03.01.2024-1.1.pdf](https://dorozhnya.karta.vykoryst.nauky.tekhnolohiy.ta.innovatsiy-03.01.2024-1.1.pdf).
4. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України». НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/poslannya-prezydenta-ukrayiny/analitichna-dopovid-doshchorichnoho-poslannya-0>.
5. ЕкоЗагроза. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>.

6. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року. Схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>.

7. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Екологічна безпека». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/environmental-safetyassembly.pdf>.

8. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2021 році. Міністерство розвитку громад та територій України.

*Горайнова Ю.А., Никифоров Р.П., к.т.н., доценти,
Куліков В.О., Бальвас Д.Г., здобувачі вищої освіти
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ХАРЧОВИХ ВІДХОДІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ В РАМКАХ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

У травні 2019 року відбулися європейські вибори, після яких ЄС визначив пріоритети своєї діяльності на майбутні п'ять років. Лідери ЄС, національні міністри, установи ЄС та політичні групи, що були обрані до Європейського парламенту, визначили чотири основних пріоритети: захист громадян і свобод, розвиток міцної та динамічної економічної бази, побудова кліматично нейтральної, зеленої, справедливої та соціальної Європи, просування європейських інтересів і цінностей на світовій арені.

Саме третій пріоритет торкається питань екологічної політики ЄС [1], яка базується на принципах обережності, запобігання та ліквідації забруднення, а також на принципі «забруднювач платить». Політика щодо навколишнього середовища посідає центральне місце у переліку політик ЄС, оскільки Європейська комісія запустила Європейську зелену угоду (2019р.) як головний двигун своєї стратегії економічного зростання.

У травні 2022 року набула чинності 8-ма програма як юридично узгоджений спільний порядок денний екологічної політики ЄС до кінця 2030 року. Нова програма схвалює та спирається на екологічні та кліматичні цілі Європейської зеленої угоди, забезпечує сприятливу основу для досягнення наступних пріоритетних цілей, серед яких зменшення тиску на навколишнє середовище та клімат, пов'язаного з виробництвом та споживанням у різних сферах, в тому числі і в харчовій.

Євростат постійно готує документи щодо накопичення відходів і публікує їх на своєму офіційному сайті, надає регулярну статистику щодо утворення та обробки відходів для всієї економіки та окремих потоків відходів, серед яких харчові [2]. Дані та інформація про харчові відходи та запобігання харчовим відходам базуються на Рамковій директиві щодо відходів (2008/98/ЕС), яка